

Desfermant veus, relligant ecos: una lectura més de Galeano

L'obra de l'escriptor uruguaià Eduardo Galeano condueix a les paradoxes de la identitat i l'alteritat, de l'individual i el col·lectiu, que qüestionen el nostre lloc en el món. L'autora d'aquest article exposa la seva percepció.

Per **Vania Borbar Valenzuela**

Apropar-nos a la mirada de l'altre o l'altra mai no és fàcil. Apropar-nos a aquest món llunyà i (des)conegut que se'ns imposa a través d'una persona o circumstància. Apropar-nos al punt en què les nostres formes es barregen i emergeix el qüestionament d'allò que és personal. Això és el que em passa amb Eduardo Galeano i sobretot amb *El libro de los abrazos*.

La lectura transita per temes diversos als quals ens anem acostant a poc a poc i on trobem una llera comu-

na, la memòria, en tant que font, ofici, nus i trajecte. Amb això com a brodat central, el llibre parteix amb «El mundo», relat que ens emmarca en el binomi subjectivitat/alteritat i ens introdueix lleument en el to d'allò que vindrà, ja que ens obre a la relació amb nosaltres, amb la resta, amb la diferència que ens és pròpia i l'elecció de com habitar(-nos); tot i que potser encara cal anar un pas enrere, perquè aquesta obertura està vinculada primer al fet que tot allò dit, sentit, pensat i actuat comporta una decisió.

Eduardo Galeano al Paraninf de la Universitat de Barcelona durant la presentació del llibre *Los hijos de los días*, l'any 2012.

A poc a poc i amb deteniment, anem navegant per aigües diferents. Ens apareixen de sobte el reconeixement de la pròpia narrativa, de les paraules que triem per explicar(-nos), i la presa de consciència d'aquesta elecció, ja que —a mesura que avancem pàgines— s'evidencia que res no és atzarós, res no és perquè sí. Ho vulguem o no, hi ha una decisió política darrere de cada acció i de cada pensament, una elecció que reflecteix el nostre entramat intern, fins i tot el que encara no hem aconseguit captar. Una decisió que evi-

dencia la coneguda frase feminista que «allò personal és polític».

Així, a cada text, se'ns va reflectint aquesta altra mirada que ens treu de nosaltres; que ens convida, cada cop més, a connectar amb aquesta altra forma. Una forma que posa en dubte els sabers heretats, aquests assumptes que es donen per fets, encara que a la pràctica tinguin poc de reflexió. Una trobada amb el tigre i la seva història, diria Galeano, que ve a qüestionar la del caçador,

«Ho vulguem o no, hi ha una decisió política darrere de cada acció i de cada pensament.»

tot considerant que «la normalidad puede entenderse tan solo mediante la construcción de su opuesto: lo extraño» (Flores, 2018: 95).

Ens connecta amb aquestes altres veus, les estranyes i les silenciades, les que no han passat a la història pel seu valor, sinó perquè estan en relació amb alguna cosa o amb algú. I, per això mateix, ens du a prendre consciència del nostre lloc, el que ocupem al món, i a preguntar-nos si aquest lloc correspon al que realment volem ocupar. Una reflexió que manté contacte amb els records i les enyorances, ahora que totes dues s'entrellacen en la decisió personal i col·lectiva de ser.

En aquest viatge, aleshores, i atenent la memòria, ens deixem tocar per històries personals que en si mateixes poden contenir qualsevol història, que poden ser de qualsevol persona i de totes al mateix temps, i poden donar cos així a allò comú, però des de la individualitat. Un anar i venir constant que manté la tensió entre allò propi i allò col·lectiu, entre allò donat i allò triat.

Des de la detenció en la veu i la seva potència, entrem en la dimensió del que és subjectiu, en la de la pròpia narrativa i el simbolisme de les paraules escollides, ja que són aquestes les que teixeixen els nostres relats i, per tant, conformen la nostra mirada i la nostra acció. Són aquestes les que es traspassen en la renovació del món comú de què parla Arendt (1996), encarnant la relació que sostenim amb aquest món i amb allò que en decidim heretar.

En altres paraules, una arma de doble tall que pot ser reflex d'allò que desitgem per a nosaltres, dones i homes, i el món, i que també pot ser la pròpia condemna. I és que l'arma més poderosa que tenim és la pròpia veu, ja que és l'ordit de totes les històries, és l'arrel de tota relació, amb cadascú, amb tothom, amb l'altra i allò altre, amb els sabers, la cultura i més.

Per seguir Donna Haraway (2019: 34), «importa qué materias usamos para pensar otras materias, importa qué historias contamos para contar otras historias, importa

qué pensamientos piensan pensamientos, importa qué conocimientos conocen conocimientos».

Amb això entre mans i deixant-nos embolcallar per la lectura, ens acostem a l'alteritat i la seva altra mirada, aquesta mirada que descol·loca i fa permeable un nou món, però ja no el de Colom, sinó el de les persones llatinoamericanes, homes negres i dones negres, gent d'esquerra, immigrants, *sudaques* o la forma que triem per anomenar-los. Una lectura que dista de l'apreciació que *El libro de los abrazos* és una obra per lligar, com he sentit dir al Vell Continent, i que es troba allunyada de la sobre-explotació mediàtica que ha rebut l'autor, tot reduint-lo a una figura banal i supèrflua. Posem sobre la taula, així, aquesta altra mirada que generalment ha estat obviada i a la qual accedim a partir d'aquestes noves narratives, d'aquestes noves paraules, d'aquesta nova sensibilitat.

Una mirada que fa emergir la necessitat d'un altre o d'una altra, de ser i de fer comunitat, de ser amb la resta; aquests assumptes que avui estan mal vistos, ja que no alimenten la productivitat comercial i no enriqueixen el sistema ni els melics particulars, sinó que transcendeixen a formes de vida col·lectives que pegen d'una manera de ser, veure i viure determinada, en què allò comú i compartit esdevé protagonista. Una manera més propera a la consideració que la nostra «solidaridad debe sostenerse sobre una creencia compartida en un espíritu de apertura intelectual que celebre la diversidad, acoja el disenso y se regocije en el compromiso colectivo con la verdad» (Hooks, 2021: 56).

Una manera que reconegui totes les veus i faci que es disposin a pensar i treballar alhora. Una manera que dista del que avui es reconeix com a progrés i que ens enfronta cara a cara amb les contradiccions, no només presents en aquesta obra, sinó també en la vida.

Una obediència a allò que pugui ser la desraó, només perquè així està escrit o dit, perquè algú o alguna cosa (generalment amb una situació de poder socialment reconeguda) ho ha imposat; una negació a qüestionar, per

evitar problemes, situacions incòmodes, pors o el que sigui; una negació de la pròpia veu, fins al punt de desdoblar el propi jo en un que pot arribar a operar en contra de les pròpies creences i en favor de la deshumanització dels cossos.

Contradiccions tan vigents avui com fa tres dècades, quan va ser publicat aquest llibre, i que encara s'associen a desdenys diversos i menyspreus amb relació a altres maneres de viure i viure's de manera singular o col·lectiva, amb amors i gèneres, sabers i ciències, primers i tercers mons, pobles i la seva vàlua, i tants assumptes més que per a alguns i algunes entren en la gamma dels clicés però que, no obstant això, segueixen traient ulls arbitràriament i fomentant exilis carnals o simbòlics.

Desterraments com el de l'autor a Catalunya, en temps de la dictadura uruguaiana, o com el de tantes i tants immigrants avui. Relats tan dissonants com l'acollida de la terra que els rep quan arriben i que fan evident la complexitat de matisos que alberga una diàspora o senzillament voler ser un Altre. Matèries que va recordar Eduardo Galeano amb la seva visita a la Universitat de Barcelona el maig del 2012, quan, amb el Paranimf ple, va presentar el seu llibre *Los hijos de los días* i feia al·lusió no només a les seves històries, sinó a les de tota persona que arriba per viure en aquesta Barcelona que acull-recull-rebutja, o a la de tota persona que s'afigura com aquell Altre.

Per fortuna, les paraules són eternes i els llibres poden generar una vegada i una altra múltiples converses sense temps ni espai, converses que estaran sempre inacabades i assedegades de seguir sent, de seguir cobrant vida i re-movent, de seguir fent voltes en companyia, de seguir ex-

pressant, ja que «cuando es verdadera, cuando nace de la necesidad de decir, a la voz humana no hay quien la pare» (Galeano, 2011: 11).

Una obra que és una invitació a deixar(-se) tocar sense embuts per altres veus, altres històries i relats, a deixar(-se) interpel·lar i (com)moure per allò llegit, a permetre i permetre's imaginar i a treballar per aquell món que ens va ser heretat i pel que volem heretar, per assumir la responsabilitat que ens pertoca amb això i tot el que implica, rescatar la memòria i projectar el futur, acceptar el que és sensible i donar-li el seu lloc, sense vergonyes ni menyspreus, sinó com a fil que és part del nostre teler. ●

Bibliografia

- Arendt, Hanna (1996). *Entre el pasado y el futuro: Ocho ejercicios sobre la reflexión política*, trad. A. L. Poljak. Barcelona: Península (1a ed.: 1954).
- Flores, Valeria (2018). «Activaciones poéticas de la disidencia. Un hiato pedagógico para criar una lengua emancipatoria». A Marina Garcés et al. *Pedagogías y emancipación*. Barcelona: Arcadia.
- Galeano, Eduardo (2011). *El libro de los abrazos*. Madrid: Siglo Veintiuno.
- Haraway, Donna (2019). *Seguir con el problema. Generar parentesco en el Chthuluceno*, trad. Helen Torres. Bilbao: Consonni.
- Hooks, Bell (2021). *Enseñar a transgredir. La educación como práctica de la libertad*, trad. Marta Malo. Madrid: Capitán Swing (1a ed.: 1994).

A la part superior: cobertes de la trilogia *Memoria del fuego*, en l'edició de Siglo XXI.

Imatges de fons de les pàgines 62-65: textos manuscrits d'Eduardo Galeano.